

Forord til nyutgivelsen 1995

Av Hans Fredrik Dahl

109370
"Russland og Vi"

I

Vidkun Quisling var et praktisk talt ubeskrevet blad i norsk offentlighet da han den 15. september 1930 offentliggjorde den første av i alt tretten store artikler under samletittelen "Russland og vi" i Oslo-avisen Tidens Tegn. Serien fortsatte høsten igjennom og ble avsluttet 3. desember. Avisen ga ham førstesiden hver gang. Artikkelsen var vel verd sine store oppslag. Den var på mange måter en politisk sensasjon. Rett før jul forelå den i bokform, utstyrt med forfatterens egne fotografier, nøyaktig slik den gjenutgis nå.

Den 43 år gamle Quisling var i Norge dengang noe så sjelden som en virkelig ekspert på Russland og russiske spørsmål. Han behersket språket, både russisk og ukrainsk, og kjente også noen kaukasiske dialekter. Han hadde studert landet, dets historie, geografi, økonomi og øvrige samfunnsforhold, helt siden han som offisersaspirant i Generalstaben fra 1911 hadde valgt Russland til fordypelsesfelt, slik skikken tilsa at stabens adjointer hver skulle sette seg inn i ett land. Fra revolusjonen brøt ut i mars 1917 - samme år som Quisling avanserte til kaptein - fulgte han også de politiske begivenhetene med særlig interesse; interessen ble ikke mindre etter bolsjevikenes kupp i november samme år og den deretter følgende omdannelse av tsarens rike til en sovjetunion basert på bolsjevikstyre både sentralt og lokalt.

Han kjente landet også fra mange og tildels lange opphold. I mars 1918 ble han tilsatt som militærtattasjé ved den norske legasjon i Petrograd (St. Petersburg), men allerede i desember ble stasjonen kalt hjem som følge av de uholdbare arbeidsforhold i revolusjonshovedstaden. De følgende par år måtte han derfor nøye seg med å følge utviklingen fra Helsingfors, der han tjente som etterretningsattasjé ved den norske legasjon. En ny sjanse til å besøke Russland bød seg i 1922, denne gang som representant for Fridtjof Nansens nødhjelpsarbeid under hungerkatastrofen i Ukraina. Quisling arbeidet for Nansen med permisjon fra generalstaben et halvt år i 1922 og igjen en periode i 1923, og fant seg både sin hustru nr. 1 og 2 blant ukrainerinnene på hjelpearbeidets

kontor i Kharkov. Senere, etter at han hadde forlatt generalstaben, fulgte flere oppdrag for Nansen, nå innenfor Folkeforbundets rammer, i Armenia og på Balkan., til han i 1925 like godt bosatte seg i Moskva for å tjene til livets opphold som frilans ekspert på landet og dets politiske forhold. I fire år utførte Quisling forskjellige oppdrag her, for Nansen, for norsk og britisk utenriksstjeneste, og for et norsk-russisk skogforetak. Han fikk inngående kjennskap både til økonomi og diplomati, han reiste mye og satte seg nøye inn i såvel jordbruk og leveforhold som i kultur- og minoritetsspørsmål. For nordmenn som i disse årene kom til Moskva var han en nyttig støttespiller. Det gjaldt blant annet professor Olaf Broch, Norges ledende slavist, som en tid oppholdt seg i Moskva for å studere de nylig frigitte arkiver etter tsardømmets utenrikspolitikk, og som i likhet med Fridtjof Nansen kom til å sette Quisling russlandskunnskap meget høyt.

Da Quisling vendte hjem for godt i ved årsskiftet 1929-30 var det derfor en virkelig kjenner av russiske forhold som flyttet tilbake til hjemlandet.

Her hjemme var denne kunnskap sterkt etterspurt. Russland og Sovjet tolv år etter revolusjonen var stadig et hett tema i den politiske debatt, dertil et stridsspørsmål av vital betydning for den norske arbeiderbevegelse som ennå var langt mer Moskva-trofast enn sosialdemokratene i andre vestlige land. 1930 var det valgår, og med DNAs stemmetilvekst ikke usannsynlig at sosialstene kunne vinne flertall i Stortinget. Ikke at de av den grunn ga tegn til å moderere seg: på Arbeiderpartiets landsmøte i mars valgte delegatene tvert imot å skjerpe sine revolusjonære programkrav. Det var en radikalisert og derfor uttrykkelig Russlands-vennlig arbeiderbevegelse som heiste fanene før valgdagen 21.oktober. Alt pekte mot et dramatisk år, kanskje rent ut til en revolusjon, i norsk politikk. Det gikk derfor ikke mange månedene etter hjemkomsten før Quisling fikk spørsmål om intervjuer og foredrag om hva han hadde erfart der borte i verdens første arbeiderstyrte stat.

Tanken om å utgi en bok om Russland ga seg selv. Quisling hadde notert og skrevet flittig under hele oppholdet. Hans rapporter hjem til generalstaben hadde vunnet ry i offiserskretser; selv kong Haakon fulgte dem med interesse. Tre ganger var han blitt kalt til å holde foredrag om Russland i det Militære Samfund i Kristiania: i 1919, i 1924 og igjen i 1925. Hver gang hadde han lagt for dagen stor fagkunnskap og bredt

erfaringsmateriale, fra statistikk og kommunikasjonsforhold via næringsliv til politikk og dagsaktualiteter. Å samle og oppdatere hele dette materialet til en populær bok var en plan han hadde begynt å arbeide med alt i sin Moskva-tid. Ved hjemkomsten, da han sto uten fast arbeid og skulle etablere seg i Norge fra grunnen av, måtte en bokutgivelse synes som den ideelle start.

Den hjemvendte kaptein fikk imidlertid snart også andre ting å tenke på. Politikken kalte. I mai 1930 døde Fridtjof Nansen. Et smertelig tap for norsk polarforskning og for vår deltakelse i internasjonalt arbeid, men et tap også for de kretser som lenge hadde betraktet Nansen som en politisk høvding. Det kan kanskje synes eiendommelig for ettertiden at en person som sto helt utenfor partipolitikken kunne oppfattes som en etterlengtet statsministerkandidat. Men den parlamentariske statsskikk basert på rent partistyre var ennå i 1920-årene ikke grunnfestet i norsk opinion. Mange hadde vondt for å forsones seg med at de politiske partiene alene skulle ha autoritet til å bestemme landets regjering. Ennå levde rester av før-parlamentariske ideer og forventninger.

Organisasjonen Fedrelandslaget var startet midt i 1920-årene, blant annet for å få til en "Nansen-løsning" av den uoversiktlige og kjeklete partipolitikken. Mange andre hadde tilsvarende håp - uklare og kanskje diffuse, like fullt levende forestillinger om at klassekampen og partioppsplittingen i Norge kunne stanses ved at den nansen'ske autoritet på en eller annen måte ble kastet i politikkenes vektskål.

Quisling, som jo kjente og beundret Nansen fra samarbeidet i Russland, hadde lenge håpet på en politisk aksjon fra sitt store forbilds side. En gang de hadde vært sammen i Paris, ble polarforskeren stadig kalt til telefonen for å konferere med venner i Kristiania om mulighetene for å danne en regjering utenom partiene. Dødsfallet våren 1930 følte derfor ekstra smertelig. Men ikke av den grunn uopprettelig: Nå sto det jo til oss alle å reise og fremme Nansens sak, den nasjonale samling, ved frivillig og organisasjonsbyggende hjelp. Et "Nansen-parti" burde stiftes, basert på lokale foreninger i bygd og by, som kunne fremme den store samlingssaken og etterhvert skyve alle særinteressene og alle de andre partiene til side til fordel for fellesskapet. Quisling skrev en artikkel som utmalte fedrelandets kriser. Blant de verste hørte våre hjemlige arbeiderlederes illusjoner om Russland og deres fatale fall for bolsjevismen og marxismen, som kunne komme til å bli dyrt for oss alle.

U Oslo

Om dette,
samtidig
"

Deretter utviklet han i fem punkter de samlingskrav Nansen-partiet burde sette igjennom. Artikkelen sendte han til avisen Tidens Tegn, Nansens egen avis, hvor den sto på trykk den 13. mai 1930 som "Politiske tanker ved Fridtjof Nansens død. Av kaptein Vidkun Quisling".

Quisling debut som politisk skribent vakte interesse. Redaktør Rolf Thommessen fikk flere henvendelser om sitt nye navn. Hvem var han, hva ville han egentlig med denne ideen om et nytt parti? Redaktøren ønsket mer. Han tilbød godt honorar for en serie om Russland, fortrinnsvis da som sommerlektüre i en nyhetsfattig ferietid. Quisling hadde andre planer - boken. Dessuten ville en artikkelserie gjøre bedre virkning om høsten, nærmere det skjebnesvangre stortingsvalget, mente han. Og slik ble det. Quisling brukte sommeren og høsten på å gjøre ferdig et stort bokmanuskript som han leverte Jacob Dybwads forlag (antakelig i månedskiftet oktober-november), mens Thommessen sikret seg retten til å forhåndspubliserer de enkelte kapitlene som artikler i sin avis.

II

I det ytre kan "Russland og vi" se ut som en heller tørr og gammeldags lærebok, inndelt i konvensjonelle avdelinger om folkehelse, politikk, økonomi, jordbruk osv. Man skal imidlertid ikke lese lenge før forfatterens politiske hensikter slår ⁱⁿⁿ teksten: Den russiske revolusjon har kostet om lag 20 millioner liv i alt, "ved borgerkrig, epidemier, hungersnød, pinsler og henrettelser". Overført til norske forhold ville en solid revolusjon her i landet, slik Arbeiderpartiets program lovet, kreve 3-400.000 menneskeliv. Dette, sier Quisling, er "lek med ilden". Og mot denne naive lek er boken i virkeligheten et sammenhengende, dystert argument. Det er forfatterens erklærte hensikt å nytte kjenngjerningene fra Russland til å advare mot en sosialistisk politikk i Norge.

Nå var ikke Quisling arbeiderfiendtlig i sine holdninger, tvert imot gjentas og varieres mange ganger i teksten at han ser med sympati på arbeidernes sak og faglige krav. "Vårt folk og vår samfund kommer ikke til igjen å føle sig som en enhet førenn industriarbeidernes stilling i bedriftene er blitt en annen". Men en forbedring som søkes gjennomført med tvang, ved hjelp av vold og proletarietets diktatur, vil føre til ulykke - den samme ulykke som i Russland. I stedet for en arbeidernes sak basert på klassekamp, med sosialt diktatur som ytterste konsekvens, må en

politikk for samfunnsrettferdighet og fremgang legges an etter et annet prinsipp: rasen. "Russland og vi" fører et gjennomgående og sammenhengende resonnement for rasen som den ordnende faktor i samfunnslivet, både på godt og vondt.

Den russiske revolusjon er selv en raseoppstand, der lavere - vesentlig orientalske - mennesketyper har reist seg og fordrevet de høyere, på samme måte som det lavere rasestoffet gjorde kort prosess mot det høyere under den store franske revolusjon hundre år før. Bosjevikene, Russlands jacobinere, sørger i sine omveltninger for å trenge tilbake det gode arvestoffet, "Russlands intelligens og høiere menneskemateriell", noe Quisling anså som "en synd imot historiens hellige ånd". Overført til norske forhold ville en sosialistisk revolusjon ikke få samme drastiske utslag, for i det norske samfunn er raseegenskapene "stort sett ens", befolkningen mer homogen enn andre lands, og dessuten er den bærer av "det beste menneskemateriell i verden", de nordiske arveegenskaper. Men også hos oss vil en sosial revolusjon gå hardt ut over "utdannet intelligens og opsamlet personlig kultur og erfaring". Følgelig må politikken etter Quislings mening legges om til en fredlig realisering de enestående arveegenskaper som den nordiske rase har nedlagt i hver enkelt av oss.

Den rasismen som Quisling her oppreiser til historisk prinsipp, not ennå i mellomkrigstiden en viss utbredelse som populærvitenskapelig forklaring på gangen i Vestens utvikling. Amerikanske forfattere som William Ripley og Madison Grant, og den tyske antropologen Hans F. Günther, holdt gjennom sine bøker rasetanken ved like, enda de knapt kunne gjøre regning med støtte fra biologien som vitenskap. Ved universitetene var rasebegrepet som enhet ~~z~~ forklaring av menneskelig atferd stort sett forlatt på denne tiden. Bare i mer spesielle forskningsmiljøer, som nordmannen Jon Alfred Mjøens private laboratorium på Vindern, ble et konsekvent biologisk samfunnssyn forsvart med faglig-genetiske argumenter. Men om forestillingen om raseegenskapenes avgjørende betydning ikke lenger kunne anses støttet av vitenskapen, hadde den desto sterkere tak i tidens mer allmenne tenkemåte. Bestrebelse på å fremme det gode arvestoff og hindre utbredelse av det dårlige, lå under den såkalte rasehygieniske eller eugeniske befolkningspolitikken som ble knesatt i de fleste land, i Norge gjennom sterilisasjonsloven av 1934. I alle land kan man dessuten

1. 17

Uden fortsatt
grep over

registrere oppsving for interessen for å gi det positive arvestoff gode formeringsmuligheter - tendensen ellers gikk jo snarere ut på at de mindreverdige dessverre formerte seg sterkere enn de høyverdige, med en langsiktig reduksjon av menneskekvaliteten som uunngåelig følge. På et enda høyere nivå ble innvådrerpolitikken i alminnelighet styrt av rasemessige betraktninger, selv om det også lå økonomiske og andre hensyn bak den meget strenge reguleringen som etterhvert ble tatt i bruk for å forhindre fremmedes adgang til riket. I historieundervisningen kunne fortsatt rasebegrepet dukke opp, både i beskrivelser og i forklaringer av fortidens hendelser.

Et forsøk på å stille opp de biologiske rase-prinsippene som direkte og konkret motstykke til sosialismens lære om veien til sosial rettferd gjennom klassekamp, slik Quisling gjorde det i "Russland og vi", var derimot ikke så alminnelig. Og slett ikke var de biologiske fortolkninger av en russiske revolusjon til da kjent for det lesende publikum. Quisling kunne med sitt kjenneskap til forholdene vise hvordan bolsjevikenes likvidasjoner, deportasjoner og rene folkelyttinger var i ferd med å påvirke befolkningssammensetningen i de russiske områder. I denne forstand var hans bok en nyhet. Og i sin strengt rasistiske fortolkning av Vestens historie like fra antikken til våre dager, fikk hans stoff en indre sammenheng som nok kunne få skjell til å falle fra en sympatisk innstilt lezers øyne. Her kom i alle fall et skrift som siktet mot å avdekke det virkelig store mønster i samtidens hendelser - det Quisling senere kalte "de russiske begivenhetens universelle karakter".

Et spørsmål som uunngåelig reiser seg for ettertiden, er om den grunnleggende rasebiologiske historieforståelse samtidig innebar en motstand mot det jødiske, i den forstand at vi alt i "Russland og vi" finner grunnlaget for den antisemittisme som med så fatale resultater ble nasjonalsosialismens - også Quislings - politikk under andre verdenskrig.

Men avsnittet om "jødespørsmålet" kan vel knapt kalles antisemittisk, selv om det forsåvidt gjengir noen av (de vanligste russiske) antijødiske forestillinger og fyndord fra samtiden. Resonnementene om at bolsjevikenes ledende kadre til å begynne med talte forholdsvis mange jøder, balanseres (dessuten mot informasjonen om) at jødene samtidig må regnes som en av revolusjonens hardeste belastede offergrupper. For Quisling var jødene i det hele tatt én av mange befolkningsgrupper i de russiske områder. Den var spesiell, forsåvidt som "marxismens og

bolsjevismens teori stort sett er et jødisk åndsprodukt", og fordi så mange jøder har deltatt i kommunistpartiets bestemmende organer, inklusive Chekaen, det hemmelige politi. Men man kan neppe si at disse synspunkter blir synnerlig presset i "Russland og vi". I forhold til de av samtidens skrifter og programmer, både russiske og tyske, som propaganderer for en virkelig antisemittisme, er i alle fall disse avsnittene lite bemerkelsesverdige. Senere, under innflytelse fra tysk nasjonalsosialisme og særlig ved den tilpassing som okkupasjonen 1940-45 fremtvang, fikk antisemittismen en mer fremskutt plass i Quislings politiske uttrykksmåte. ↓

↓ I 1930 var den knapt til stede.

III

Den rasistiske historiefortolkning, som er så påfallende for oss i dag, vakte liten reaksjon i den debatt som fulgte etter utgivelsen av "Russland og vi" høsten 1930. Quislings skrift påkalte generelt stor oppmerksomhet, og da først og fremst som artikkelserie. Argumentene ~~der~~ brakte mot arbeiderpartiet føyde seg på en slående måte inn i den borgerlige offensiven som under Fedrelandslagets ledelse mobiliserte velgerne før dette stortingsvalget. Og etter at det sosialistiske valgnederlaget var et faktum den 21. oktober, ble Quislings bidrag utførlig imøtegått, både i Arbeiderbladet og i det kommunistiske studenttidsskriftet Clarté. Anmelderne var imidlertid mer opptatt av angivelige logiske brister og indre selvmotsigelser i "Russland og vi" enn av det faktiske innhold, som jo i mindre grad kunne bestrides. Og det rasebiologiske skjema ble knapt kommentert, enn si imøtegått. Det var Quislings resonnement om at bolsjevistikstyret trakk Russland økonomiske og industrielle yteevne nedover, og at landet i henseende til levestandard og livsforhold lå etter den utvikling som et annet styre kunne ha brakt, som vakte de sterkeste motforestillinger blant Sovjettilhengerne i Norge. Argumentet mot ham var at han ikke i tilstrekkelig grad tok hensyn til de fakta han selv hadde kommet i skade for å gi, nemlig at mange av de russiske produksjonsindekser viste stigende tendens. "Nesten på alle punkter er Quislings konklusjon i strid med de kjensgjerninger han selv anfører...et fornøielig eksempel på en norsk offisers intellektuelle nivå annå 1930", skrev Clarté i sitt julenummer 1930.

For andre var nok "Russland og vi" verken ulogisk eller fornøyetlig, men tvert imot skremmende lesning. Betydningen for valgkampen ble tidlig sett. Unge Høyre ba om lov til å produsere særtrykk av de første Tidens Tegn-artiklene og distribuerte dem under valgkampen med tittelen "Fra det daglige liv i Russland". Dette, sammen med avisserien selv, må ha virket i opinionen. Flere senere valgkommentarer påpekte betydningen av at "Russland" var kommet på dagsordenen og ^{gitt} Arbeiderpartiet motvind før valget. Temaet: hva hvis vi får en russisk revolusjon i Norge? fengst. Henrik Sørensen malte sitt blodrøde tendensmaleri "Revolusjon i Oslo 193...?", med skildring av en tenkt væpnet kamp i området rundt Telegrafbygningen i Kongens gate, under inntrykk av Quislings artikler. Og da Bondepartiets parlamentariske fører Peder Kolstad ved månedskiftet april-mai 1931 fikk i oppdrag å danne en mindretallsregjering utgått av Bondepartiet til avløsning av Mowinckels Venstre-regjering, falt hans øyne på Vidkun Quisling, nettopp utnevnt til major i reserven, som kandidat til posten som forsvarsminister - på grunn av hans "gode artikler om Russland", som han sa. På annen måte kjente Kolstad knapt Quisling, som heller ikke tilhørte Bondepartiet. Artikkelsen var overhodet den eneste politiske referanse Kolstad kunne vise til for sitt valg av statsråd.

Bak kulissene var det riktig nok også andre faktorer som hadde påvirket valget. Kolstads bekjente, direktør og kaptein Frederik Prytz, talte energisk for at Quisling burde bli statsråd, og kunne også som hans mangeårig venn og medarbeider garantere for ham personlig overfor Kolstad. Et par måneder før regjeringsdannelsen hadde forøvrig Prytz og Quisling forsøkt å få Kolstad med i en politisk forening som skulle omsette de rasebiologiske prinsippene fra "Russland og vi" i praktisk politikk. Arbeidet med denne Nordisk Folkereisning i Norge ble stilt i bero da Kolstad valgte å lytte til Prytz' råd og tok Quisling inn i sin regjering. ~~Dermed var grunnlaget lagt for en politisk karriere.~~ Som forsvarsminister 1931-33 ble Quisling i løpet av kort tid, gjennom sin agitasjon mot Arbeiderpartiet, en av landets mest kjente politikere. Og straks regjeringen var falt tok han fatt på å omdanne denne kapital til varig innflytelse ved å danne partiet Nasjonal Samling i mai 1933. På denne måten kan man si at "Russland og vi" fikk bestemmende innflytelse for Quisling selv, og dermed også direkte politisk betydning for Norge.

H 9a

H 5

H 207

! la grunnlaget for Quislings karriere i Norge på 1930- og 1940-årene

IV

"Russland og vi" var forfatterens eneste større publiserte enkeltarbeid noensinne. Som privattrykk hadde Quisling i 1929 utgitt en liten filosofisk betraktning av erkjennelsesteoretisk art - det eneste han lot trykke av sitt omfangsrrike ungdomsarbeid "Universismen". En lang rekke politiske småskrifter fulgte etter at han var blitt partifører i 1933. Senere, under okkupasjonen, utga hans mangeårige propagandamedarbeider i NS Halldis Negaard Østbye fire bind av hans mange taler og artikler gjennom årene under samletittel "Quisling har sagt" (1940-43). I tillegg til sine politiske bidrag skrev så Quisling mange upubliserte betenkninger og promemorer hvorav i alle fall ett, "Denkschrift über die russische Frage" fra februar 1943, beregnet på Hitler og den tyske ledelse, knytter seg direkte til problemstillingen i "Russland og vi". Det har aldri vært trykt. Boken fra 1930 var og ble dermed hans eneste egentlige monografi og står av denne grunn i en særstilling i den politiske litteratur som for ettertiden kan kaste lys over nasjonalsosialismens ideologiske utvikling i Norge.

Det er imidlertid et åpent spørsmål om "Russland og vi" egentlig fikk noen større ideologisk betydning i sin samtid, ut over den upåklagelige politiske oppmerksomhet skriftet vakte høsten 1930. Ett og annet vitnesbyrd kan nok fortelle om en vekkende virkning. Men mange er de ikke. Det er for eksempel langt fra vanlig at 1930-årenes unge og søkende oppgir "Russland og vi" som årsak til at de eventuelt fikk sin interesse vakt for NS eller for nasjonalsosialismen. På mange måter synes boken mer kjent enn lest, også innenfor NS.

Høsten 1931 kom den ut på engelsk, som "Russia and Ourselves", på det anerkjente London-forlaget Hodder & Stoughton. Men selv denne litt overraskende kjensgjerning peker knapt mot noen egentlig betydning. Utgivelsen skyldtes nemlig personlige forhold. En av Quislings venninner fra skoledagene i Skien, som nærte dyp beundring for sin klassekamerat, var gift i England og omgangsvenninne av en annen norsk dame gift med forleggeren Hodder. Alt tyder på at det var via denne vei at Quisling kom inn på Hodder & Stoughtons liste. Oversettelsen er ikke navngitt, men kan være gjort av de to venninnene. Quisling tillempet teksten til engelsk utgivelse, blant annet ved en dramatisk åpningspassasje i introduksjonen:

"An unspeakably dangerous enemy is threatening our civilization, and primarily the British Empire. This enemy is Bolshevism." Utgivelsen brakte forfatteren en mindre royaltyinntekt i pund, men kan ellers ikke ses å ha vakt den minste oppmerksomhet. Noen omtale i britisk presse er i alle fall ikke registrert.

En spansk beundrer av Quisling, A.S. de Martinez Ybor, som var bosatt i Oslo i 1930-årene, påtok seg frivillig å oversette "Russland og vi" til spansk. Den utkom under tittelen "Politica de Oriente y Occidente" i Madrid i 1935. Et opptrykk av denne utgaven så dagens lys i Alicante i midten av 1980-årene og er den eneste kjente gjenutgivelse etter andre verdenskrig.

En mulig tysk utgave var på tale i 1930-årene, etter at Quisling hadde fått kontakt med forfatteren Thilo von Throta, som oppsøkte ham på vegne av det nasjonalsosialistiske partis utenriksavdeling. Tanken ble ikke realisert, til tross for at en såvidt innflytelsesrik mann som raseforskeren Hans Fr. Günther, som selv var norsktalende, gikk inn for den. Forlaget Lehmann i München måtte oppgi prosjektet av økonomiske grunner i 1934. En tysk utgave så først dagens lys i 1942, da "Russland und wir" ble trykt og utgitt av NS-forlaget Blix i Oslo. Det dreier seg om Eberhard Günther Kerns oversettelse av annen norske utgave, som utkom på samme forlag året før. Disse to utgavene fra krigens tid er imidlertid ikke helt identisk med den originale, noe som henger sammen med verdensutviklingen siden 1930, men også med de dramatiske omskiftinger i NS' og Quislings stilling som følge av Tysklands okkupasjon av Norge, som gjorde ~~X~~ NS-føreren til Hitlers utpekte maktkandidat i Norge.

Den mest omfattende forandring Quisling fant å måtte gjøre i sin egen tekst, var å tone ned den pro-britiske innstilling som preger originalutgaven. I 1930 hadde han ansett britene som våre nærmeste rasefrender, og skrevet at når land av nordisk rase burde søke sammen gjaldt det for Norges og Nordens del i første rekke britene, dernest tyskerne. En forklaring måtte tilføyes i 1941 om at det nå var naturlig å tenke seg disse forbund sluttet i omvendt rekkefølge. Et par skarpere antisemittiske formuleringer ble også ført inn, som for å å jøurføre tonen, og sluttkapitlets vyer om at fremtidens Russland må bygges opp på amerikansk og engelsk kapital ble retursjert - gjenoppbyggingen må skje "ved skandinavisk og tysk arbeidshjelp" het det nå. Endringene er dels gjennomført i form av forklarende fotnoter, dels ved retursjeringer i

hovedteksten, slik at 1941- og 1942-utgavene må leses mot originalen fra 1930 for å kunne anses som dekkende for "Russland og vi" i sin opprinnelige skikkelse.

V

Om Quislings bok fortjener nyutgivelse som et dokument fra norsk historie i det 20. århundre, vil mange likevel spørre om det ikke kan tenkes politiske grunner til at skriftet bør forbigås i taushet. Uavhengig av den historiske interesse kan jo ny publisitet komme til å gi næring til uønskede tendenser i dagens samfunn, kan man innvende.

Overfor resonnementer av denne art er det nødvendig å klargjøre argumentasjonen for en ny utgave av denne som av andre skrifter fra nasjonalsosialismens historie.

Dersom et kildeskrift først har en historisk interesse, har det samtidig en gyldig begrunnelse for å bli gjort tilgjengelig på ny. Enhver håndtering av fortidens materiale må ta utgangspunkt i den ønskede virkning, som er å stimulere forståelse for fortiden ved å gi leseren mulighet til å møte det historiske materiale ansikt til ansikt. Et skrift kan for såvidt alltid ha en uønsket virkning, simpelthen fordi anvendelsen av trykte ord så vanskelig lar seg beregne. Et mulig nynazistisk gjenbruk av mellomkrigstidens og krigstidens kilder vil i alle fall bero på misbruk, ettersom avstanden mellom den historiske nasjonalsosialismen og den perverterte avlegger som i dag opptrer, er så stor at det i mangt og mye er tale om to helt ulike bevegelser. Å la denne type risiko avgjøre om et kildestoff skal gjenoptrykkes eller ei, vil i alle fall være å stille de avledede, mulige virkninger foran de primære og direkte, som er å imøtekomme og stimulere interessen for den nære fortid.

Også innenfor et politisk resonnement vil imidlertid utgivelsen måtte forsvares. Det foreligger ingen holdepunkter for at den forbudslinje som praktiseres for eksempel i Tyskland, der man håndhever forbud mot enhver utgivelse av "Mein Kampf" og tilsvarene skrifter, og forbyr visning av filmer fra perioden 1933-1945, bremser den politiske interessen for nynazismen - snarere tvert imot. Ved at bestemte utgivelser, like fullt som bestemte vurderinger eller oppfatninger om

fortiden, straffebelegges, vil en uønskede virkning næret gjennom martyrium naturlig gjøre seg gjeldende, og gjør det i ikke liten grad.

Mulighetene for å lære å kjenne og forstå fortiden vil derfor alltid måtte veie tyngre enn hensynet til en tenkelig misbruk av den. Det er jo bare gjennom en slik forståelse at et mulig misbruk eventuelt kan konstateres; å hindre grunnlaget for den av frykt for at andre brukere skal melde seg med sine motiver, innebærer en båndlegging av fortiden på premisser som en åpen rettsstat vanskelig kan akseptere.